

Letovanje ali celo gnezdenje pikastega martinca *Tringa ochropus* blizu Godoviča?

Green Sandpiper *Tringa ochropus*: summer visitor or even a breeder at Godovič?

Peter GROŠELJ

Dne 27. 3. 1990, ura je bila okrog 11. dopoldne, sem za Slovenijalesovo žago v Godoviču splašil na prvi pogled meni neznanega martinca. Zadrževal se je po blatnem, vlažnem travniku. V prvem trenutku sem celo pomislil, da gre morda za črnega martinca *Tringa erythropus*, vendar sem ob pregledu priročnika ter natančnem ogledu ptice še isti dan nesporno ugotovil, da gre za pikastega martinca *Tringa ochropus*. Ptič je sicer deloval zelo temno, vendar z izrazito svetlo trtico; tudi velikost je povsem ustrezala pikastemu martinču. Problem je bil namreč v tem, da se ptici nikakor nisem mogel dovolj približati. Na čistini se ni hotel zadrževati, pač pa se je dvignil precej visoko v zrak ter se pri tem ves čas oglašal. Ko je napravil nekaj krogov, se je v cik-caku vnovič spustil na tla, le malo stran od prejšnjega mesta. Oglašal se je tudi na tleh, vendar manj pogosto kot v zraku. Tako sem ga preplašil trikrat ali štirikrat, potem pa ga nisem hotel več vznemirjati.

Na istem mestu sem naletel na pikastega martinca spet nekaj dni kasneje, to je 1. 4. 1990. Ponovilo se je podobno obnašanje z glasnim žvižganjem, potem pa je ptič odletel, saj ga je hitro minilo potrpljenje, ko sem ga skušal zasledovati.

Po naključju sem hodil 30. 4. 1990 približno pol kilometra više od prej navedenega kraja ob Godoviškem bajerju. To je naravna zamočvirjena dolina, zajezena z betonskim zidom in peščenim nasipom, dolga 150–200 m, široka 80 m, globina vode je od 2 do 4 m. Na robu tega bajerja sem presenetil pikastega martinca, ki se je zadrževal ob robu vode. Nehote sem mu prišel zelo blizu, ker sem se približal bajerju izza zidu na začetku jezera. Ptič je

jadrno, vendar brez glasu odletel; dvignil se je v zrak ter izginil za krošnjami bližnjega gozda.

Le nekaj metrov stran sem ga ponovno našel 2. 5. 1990 ob robu bajerja. Martinec me je zagledal istočasno kot jaz njega ter odletel prek gozda.

Še enkrat sem se srečal s pikastim martinčcem 25. 5. 1990, tokrat niže ob strugi potoka, ki se izteka iz bajerja ter niže skoraj povsem presahne. Odletel je ob strugi navzdol v smeri proti žagi.

Novo presenečenje mi je pikasti martinec pripravil 10. 6. 1990. Po naključju sem skorajda zašel na gornji jez Godoviškega bajerja, ki ga zarašča srednje gosto trstičevje, po sredini pa se pretaka potoček, ki napaja bajer. Zaradi zamočvirjenosti ter značilne močvirne vegetacije, kot so trst, munec, vrba itd., se potoček vijugasto prebija, da ga vidimo bolj v obliki vodnih okenc. Kljub temu je voda stalna, potok zaradi majhnega povodja skoraj ne poplavlja, v njem pa živijo jate pisancev. Z enega takih okenc je neslišno zletel pikasti martinec, v nizkem letu preletel trstje ter sedel v sam bajer. Pred tem je namreč godoviška mladina jezerce izpraznila, da bi ga očistila pred kopalno sezono. Po dnu bajerja se je pretakala le majhna količina vode. Takrat sem mogel iz kritja pikastega martinca v miru opazovati: hodil in tekal je ob majhni strugi, stikal po blatu, pri tem pa se na tankih nogah počasi in izrazito pozibaval. Pozibavala se je cela zadnja polovica ptiča, tudi takrat, ko se je za trenutek ali dva ustavil. Z daljnogledom, ki sem ga imel pri sebi, sem si ga ogledal z razdalje kakih 25 m, vidljivost odlična, ura približno štiri popoldne.

Novega srečanja sem se razveselil 20. 6.

1990, tokrat ne v dolinici, kjer sem ga opazoval dotlej, pač pa na bregu, 300 do 400 m stran: v majhni stranski kotlini v smeri proti Godoviču, kjer je bilo pred leti napravljeno jezerce, okroglo, premera približno 15 m, globoko največ do 1 m. Polovico brega so obraščale vrbe, drugo polovico pa trava. Že od prej mi je bil ta kraj znan po tem, da so tod zelo radi prihajali na vodo ptiči v poletni vročini. Tu so se kopali ter po bližnjem grmovju sušili domači vrabci, liščki, rjavi srakoperji, škorci, kosi, zelenci, pa tudi kmečke in mestne lastovke, včasih pa manj običajne vrste, kot so penice, cipe itd.

Ko sem se približal jezercu, je z brega odletel pikasti martinec, bilo pa je okrog 6. ure zjutraj. Zletel je prek grebena, jezerce leži nekoliko v bregu, ter odletel proti meni bolj znanemu kraju, kjer sem ga srečeval že dotlej.

Domov sem šel po običajno mrežo za lov ptičev dolžine 12 m, jo nastavil ob jezeru v upanju, da se bo pikasti martinec vendarle

še vrnil. Čez dobri dve uri sem se k mreži vrnil ter se previdno približal jezercu. Ko sem pogledal izza vrbovega grma, sta me tik pod mrežo presenetila dva pikasta martinca. Strmo sta se dvignila ob nastavljeni mreži, se za trenutek zapletla vanjo, ker pa ob letu navzgor nista naredila značilnega žepa v mrežo, sta naslednji hip iz mreže pobegnila. Zletela sta v isto smer kot osebek, ki sem ga opazoval ta dan zjutraj.

Dva dni kasneje, to je 22. 6. 1990, sem na istem mestu opazoval pikastega martinca še enkrat, tokrat sem omenjeno jezerce opazoval z vrha, od Pagonove hiše, ki stoji nad jezercem. Martinec me je hitro opazil ter plaho odletel, podobno se je zgodilo še enkrat, dne 24. 6. 1990 popoldan.

Ko sem opazovanje pikastega martinca za to leto že odpisal, pa mi je zletel 4. 7. 1990 skoraj spod nog, tokrat iz zamočvirjenega travnika skoraj na koncu dolinice, iz katere se napaja Godoviški bajer, že blizu predora oziroma domačije pri Cestniku.

In še zadnje srečanje s pikastim martin-

cem v letu 1990 v Godoviču. Ko sem šel skozi zaselek Šebalk blizu prej opisanega manjšega jezercu, sem v zraku zaslišal značilne glasove malih martincev *Actitis hypoleucos*. Naslednji trenutek sem štiri ptice v zraku tudi zagledal, to je bilo 20. 7. 1990 popoldne. Ker so nad mano zakrožili, sem lahko z očmi spremljal, kako so pristali ob jezercu. Dva osebka sta pristala na bregu, dva pa na plavajočem deblu, ki ga je bil nekdo zvalil v vodo. Ko sem se jim previdno približal na samo kakih 5 do 6 m, je poleg martincev zletel skupaj z njimi še pikasti martinec, ki ga prej nisem niti opazil.

Kasneje sem svoja srečanja s pikastim martincom v mislih bolj podrobno analiziral ter prišel do nekaj zaključkov, s katerimi bi hotel opozoriti morebitne druge opazovalce tega zanimivega martinca v gnezditvenem obdobju pri nas. Najprej si nisem mogel odpustiti, da se opazovanju in iskanju nisem bolj posvetil, hkrati pa sem za svoje ravnanje našel tudi opravičilo: ob vsakem srečanju je pikasti martinec napravil vtis, kot da je tam povsem naključno.

Povedati moram, da sem pikastega martinca iskal tudi med navedenimi datumi. Ker ga nisem več našel, sem menil, da se na opazovanem področju ne zadržuje več; razumljivo, da datumov, ko ga nisem našel, ne navajam. Šele po opazovanju dveh ptic hkrati (20. 6. 1990) sem pomislil na možnost, da tudi do takrat nisem opazoval vedno istega primerka, pač pa sem morda opazoval par izmenoma, bodisi samca, bodisi samico. Prvi dve opazovanji 27. 3. in 1. 4. 1990 si lahko razlagam tudi tako, da ptič ni bil tako plašen, kot se je s svojim nemirnim vedenjem kazal, pač pa je s pogostim letanjem in oglaševanjem opozarjal nase seleče se samice.

Druga prevara, ki jo je ob večini mojih srečanj uporabljal pikasti martinec, je dejstvo, da se je ptič odločno dvignil v zrak in ni kazal znamenj, da se tja še namerava vrniti. Ker sem šele kasneje, to je 20. junija, ugotovil, da se razen ob dolinici zadržuje tudi ob opisanem manjšem jezercu – morda bi bilo bolje reči mlaka – domnevam, da je uporabljal še kakšno skrito rezervno me-

sto zunaj doline. Morda mu je ustrezal že blaten gozdni kolovoz z lužami, ki jih tod okrog ne manjka. Drugo napako sem storil, ko nisem preveril, kje se konča opisana dolinica, gornji del je namreč precej zaprt, po njej ne vodi nobena pot ali steza. Da je ta kotichek skrit, pove tudi podatek, da sem lani (1992) v stranskem koncu te dolinice našel celo nasad indijske konoplje. V letih 1991 in 1992 sem namreč sistematično pregledoval obravnavano področje v vseh pomladnih in poletnih mesecih, vendar na pikastega martinca nisem več naletel.

Naj opišem na kratko še teren, kjer sem pikastega martinca opazoval v letu 1990. To je plitka dolina, obrnjena je od severozahoda na nadmorski višini 590 m in poteka proti jugovzhodu. Na okoli dveh kilometrih se spusti dolina nad nadmorsko višino 565 m. Gornji del doline je za kmetijske in gozdarske namene nezanimiv in popolnoma zapuščen. Približno na sredini doline leži že opisani Godoviški bajer. Niže od njega pa je en del doline obrasel z gozdom, drugi večji del pa so travniki. V letih 1991 in 1992 je bil teren niže od bajerja melioriran, grmovna vegetacija okoli potoka je bila odstranjena, sam potok pa poglobljen ter tlakovan s kamni. Od takrat dalje so travniki primerni za strojno košnjo vse do struge potoka.

Gornji del doline leži na neprepustni podlagi, okoli 300 m pod bajerjem pa potok naleti na kraško prepustno podlago, zato smo priča zanimivemu pojavu, da voda na razdalji kakih 100 m povsem presahne. Od tod dalje pa do Slovenijalesove žage se struga napolni samo ob izdatnem deževju, ribe, ki žive v gornjem delu, pa se niže po potoku ne zadržujejo niti ob narasli vodi. Glede na strani neba in visok gozd, ki obdaja predvsem gornji del doline, je tudi poleti dolina precej v senci, zato je tudi takrat dovolj hladna, vlažna in zavetrna obenem.

Običajne gnezdilke v opisanem območju in neposredni bližini so: kos *Turdus merula*, cikvot *T. philomelos*, taščica *Erithacus rubecula*, močvirska in gorska sinica ter menišček *Parus palustris*, *P. montanus* in *P. ater*, rjavi srakoper *Lanius collurio*, siva

Gornji del še povsem nedotaknjene in zamočvirjene doline blizu Godoviča, imenovane Na potoku. Foto: P. Grošelj

Upper part of completely intact marshy dale near Godovič, called "Na potoku". Photo: P. Grošelj

pastirica *Motacilla cinerea*, ki gnezdi v zidu Godoviškega bajerja. Poleg naštetih so pogoste gnezdilke tudi drevesne cipe *Anthus trivialis* ter stržki *Troglodytes troglodytes*.

Kot je slišati, se pripravlja melioracija tudi gornjega dela doline – podobno se je že zgodilo s spodnjim delom do bajerja. Tak poseg bi pomenil uničenje celotnega ekosistema.

Opozoriti je treba, da gre za sicer majhno površino, ki pa je ekološko zaokrožena celota povirnega barja. Značilna je predvsem ostra klima, po kateri je znano področje Godoviča. Še posebej je pomemben svojevrsten položaj opisanega področja: ta močvirnati svet sploh nima svojega zaledja, ker leži tik ob razvodnici med Črnim morjem in Jadranom, niže pa hitro ponikne in nima povezave z drugimi vodotoki, ki so v teh krajih vsekakor redki.

Vprašanje, zapisano v naslovu, ostaja odprto: ali je pikasti martinec letoval ali pa morda gnezdil?

POVZETEK

Od 27. 3. do 20. 7. 1990 se je v zamočvirjeni in na dveh mestih zajezeni stranski dolinici Na potoku pri Godoviču zadrževal pikasti martinec *Tringa ochropus*. Dne 20. 6. sta bila opazovana dva osebka, kar dopušča domnevo, da sta bila ves čas opazovanja dva, le da sta bila izmenično videvana. Nerešeno ostaja vprašanje, ali sta osebka le letovala ali pa sta nemara poskušala celo gnezdit?

SUMMARY

From March 27th to July 20th, 1990, a Green Sandpiper *Tringa ochropus* was observed a number of times in a marshy and in two places diked side dale "Na potoku" near Godovič. On June 20th, however, two individuals were seen, what may indicate that all that time there were in fact two of them, except that they were observed alternately. Thus the following question remains unsolved: were the two individuals just summer visitors, or did they perhaps even try to breed there?

Peter Grošelj, Godovič 124, 65280 Idrija